

RECENZE

ŠVAMBERK ŠAUEROVÁ, Markéta (ed.). *Prožitek jako součást edukačních a psychosociálních přístupů*. Praha: Vysoká škola tělesné výchovy a sportu PALESTRA, spol. s r. o., 2023. v tisku

Publikace „Prožitek jako součást edukačních a psychosociálních přístupů“ navazuje na významná teoretická východiska konceptu prožitku v různých edukačních oblastech a zároveň reaguje na aktuální, multifaktoriálně podmíněnou, stresovou situaci ve společnosti. Jednotlivé kapitoly publikace zdůrazňují význam prožitku pro dosažení zdraví i pocitu životní pohody v různých oblastech společenského života, edukace jedinců i skupin různého věku a při psychosociální péči o klienty se zdravotním postižením. Volně navazuje na publikace vydané na VŠTVS PALESTRA k tématům zážitkové pedagogiky a k významu prožitku v životě jednotlivce i společnosti.

Publikace představuje příspěvky, které zazněly na mezinárodní vědecké konferenci, jíž se účastnila řada zahraničních odborníků z Polska, Slovenska, Taiwanu, Velké Británie, Maďarska.

S ohledem na mezinárodní přesah příspěvků, které na konferenci zazněly, je publikace připravená ve dvoujazyčné formě.

První část příspěvků je publikována v anglickém jazyce a představuje texty, které směřují k mezinárodnímu využití, cílí na obecné principy využití prožitku v edukační praxi a práci s klientem.

Druhá část textů je publikována v českém jazyce, tyto texty směřují k prezentaci

regionálních zkušeností, bez výraznějšího mezinárodního přesahu, přesto přináší řadu cenných postřehů pro současnou edukační a psychosociální praxi.

Nové poznatky získáváme a ukládáme v kontextu s emocemi doprovázejícími řešení reálných i modelových problémů, vyhraněných situací, týmového rozhodování, přijímání a prožívání nových rolí. Osobní prožitek přináší důležitou zkušenost a tu je potřeba následně reflektovat (pojmenovat, zhodnotit, zobecnit). Takto získané poznatky si obvykle dlouhodobě pamatujeme a snadno si je vybavujeme (Kašová, 2013). Prožitek tak není jen základním pilířem vzdělávání dětí a dospívajících, ale působí jako nezbytný faktor i při práci s dospělými, ať už budeme uvažovat oblast celoživotního vzdělávání (od formálního k informálnímu) nebo oblast psychosociální péče.

Jak ukazuje zájem odborníků o tuto tematiku, rozšiřuje se využití prožitku velmi významně i do již zmíněné oblasti psychosociální péče o klienty – seniory či osoby s různým zdravotním postižením. Prožitek – zkušenost tak tvoří základní rámec, z něhož při edukaci a psychosociální péči vycházíme a jehož význam pro osobnost edukovaného/ opečovávaného plně ve svých odborných aktivitách respektujeme.

První díl monografie je uveden příspěvkem zaměřeným na etickou analýzu zážitku dotyku při poskytování péče seniorům (K. M. Vadíková). Terminologicky a metodologicky vychází z dialogického personalismu, kde je péče vzájemným dialogem mezi poskytovatelem a příjemcem, člověk důstojným středem komplexního vnímání

lidskosti a zážitek je specifickým komunikačním prostředkem, který humanizuje mechanismy, rutinu a aplikaci různorodých přístupů při poskytování péče. Záměrem příspěvku není jen zdůraznění významu zážitku dotyku pro pochopení podstaty poskytování péče seniorům, ale i zdůvodnění zařazení výzkumu v oblasti zážitkové pedagogiky v edukační přípravě budoucích poskytovatelů této specifické péče.

Tímto úvodním textem se otevírá prostor pro další dílčí témata z oblasti péče o seniory – “Význam prožitku v procesu stárnutí” (M. Švamberk Šauerová) a “Psychologické benefity kreativních aktivit pro seniory” (J. Skarlantová).

“Význam prožitku v procesu stárnutí” vyzdvihuje význam prožitku v pohybových aktivitách seniorů. Tělesná aktivita představuje jednu ze základních priorit lidské bytosti a je součástí všech částí naší moderní společnosti. Pohybové aktivity mají jak antistresové, tak anxiolytické účinky a jsou také zdrojem mnoha pozitivních emočních zážitků - nejen v individuálním provedení aktivity, ale i v sociálním kontextu. Všechny tyto faktory jsou pak základními součástmi zdravého stárnutí.

Následující příspěvek sleduje “Psychologické benefity kreativních aktivit pro seniory”. Vychází z několikaleté zkušenosti autorky s vedením výtvarného kroužku seniorů v Praze 1, je zaměřen na výtvarné činnosti seniorů jako na vhodný prostředek aktivizace jejich osobnosti prostřednictvím individuální i kolektivní výtvarné práce. Kultivace výtvarného myšlení a možnost realizace vlastních nápadů v různých materiálech vede k rozvoji fantazie, samostatnosti, pocitu naplnění, k posílení sebevědomí i tolerance k ostatním.

Kreativní práci, využití prožitku a významu zážitku při práci s klientem se zdravotním postižením se věnuje i další příspěvek, zaměřený na osoby s demencí a počínající demencí (B. Jirkovská). Autorka zde zdůrazňuje, že člověku, jehož obtíže se

projevují ztrátou krátkodobé paměti, prohlubující se dezorientací a postupnou degradací všech fyzických i psychických schopností, lze pomocí speciálních přístupů zážitkové pedagogiky vrátet radost z prožívání každého dne. Přístup k takto nemocným lidem, pro jejichž onemocnění dosud neexistuje účinný lék, vychází z psycho-biografického modelu péče a z individuálního plánování poskytované služby.

Další část publikace je věnována využití prožitku v edukaci dětí a dospívajících s mezinárodním přesahem. Příspěvek “škola přátelská dětem – výsledky projektu Gloucestershire university” (J. Wittmannová, J. Klimešová) seznamuje se třemi ukončenými projekty, které znamenají 10 let spolupráce s partnery z Itálie, Portugalska, Rakouska, Maďarska, Polska a Slovenska, pod vedením lídrů z Velké Británie, University of Gloucestershire.

“Nový rozměr výuky a vzdělávání – Inspirace nebo experiment” (B. Pitula, B. Grzyb), ukazuje na příkladu pedagogické inovace práce s knihou význam prožitku i u starších studujících. Text pojednává o inovativní formě výuky a učení a vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Řešená problematika se zaměřuje na teoretické a praktické zkoumání procesu zlepšování výuky na příkladu zavedené pedagogické inovace. Z pohledu učitele věnuje text pozornost jejich kreativitě, ale také experimentování v oblasti vzdělávacích a výchovných úkolů. Autorky také odpovídají na otázku, zda je tato forma vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami efektivní a do jaké míry rozvíjí jejich znalosti, dovednosti a postoje v kontaktu s literaturou.

Velmi inspirující je rovněž příspěvek zaměřený na “Využití hry venku ke zlepšení rozvoje gramotnosti předškoláků na venkově v Zimbabwe” (F. Madondo). Příspěvek se zaměřuje na možnosti optimalizace využití

venkovních herních setkání k ovlivnění pozitivního rozvoje gramotnosti mezi účastníky raného vzdělávání v Africe. Tato studie prezentuje výsledky projektu, který experimentoval na předškolácích nacházejících se v komplexním venkovském edukačním centru v Zimbabwe, v němž byly poskytnuty příležitosti pro bohaté interakce s improvizovaným venkovním herním vybavením jako zdrojem pro zlepšení rozvoje gramotnosti dětí.

Výzkumná studie "Motivace k zážitkům při vysokohorské turistice" (Z. Kornatovská, M. Bowes) se zaměřuje na analýzu faktorů ovlivňujících motivaci k zážitkům ve vysokohorské turistice u mužů a žen ve věku 20-45 let.

Další dva texty se zabývají zdánlivě na první pohled odlišným tématem, ale i v nich nacházíme společného jmenovatele – prožitek, který zde hraje ústřední roli. L. Kamanová se zamýšlí nad problematikou sexuální výchovy v rodině - "Zážitek a riziko jako téma sexuální výchovy v rodině", v němž ukazuje, jakým způsobem v rámci sledované tematiky rodinné sexuální výchovy předávají matky svoje sdělení o pohlavním styku.

Š. Kupcová, Z. Šándorová se pak zamýšlejí nad velmi aktuálním problémem moderní doby, prezentují výsledky svého výzkumného šetření zaměřeného na "Psychosociální dopady neplodnosti na vztahy", v jehož rámci se ukazuje, že i zde hraje prožitek velmi významnou roli.

Samotný závěr první části je věnován představení studentských projektů a aktivit realizovaných na Slezském gymnáziu v Opavě, jejichž klíčovým těžištěm je využití prožitku v edukačních aktivitách realizovaných samotnými studenty. Hlavním mottem aktivit gymnázia je "Učíme rádi. Jsme průvodci otevření novým trendům, respektující rozvoj a individualitu, partnerství a soulad".

Druhá polovina monografie se orientuje většinou na národní projekty a využití prožitku v aktivitách regionálních subjektů.

Příspěvky této části jsou uvedeny obecnou úvahou trojice autorů (J. Balvín, J. Smilková, M. Farkašová) zaměřenou na "Analýzu vlivu zážitkové pedagogiky na hodnotovou orientaci dětí a mládeže". Cílem textu je objasnit význam uvědomění si životního smyslu, vysvětlit jeho úzkou spojitost s utvářením hodnotové orientace jedince, s vazbou na vzdělávací obsahy, výchovné cíle a metody jejich dosažení. Člověk neustále hodnotí prožívaný svět kolem sebe a uvnitř sebe, vyjadřuje svá stanoviska ve formě uznání, úcty, lásky či kritiky, nesouhlasu, odmítnutí. Samotné hodnocení a volba hodnoty bývají zpravidla regulovány vnitřními mechanismy prospěšného chování nebo mravní povinnosti.

Na tuto analýzu navazuje sebereflexivně pojatý text vysokoškolské pedagožky (M. Kočerová) "Zážitek jako cesta (sebe)rozvoje pedagoga". Příspěvek se zabývá zkušenostně reflektivním učením ve vztahu k seberozvoji pedagoga, přičemž staví na konkrétním příkladu realizovaného kurzu. Pedagog, který aplikuje zkušenostně reflektivní učení se může sám dostat do situací, které neplánoval a často ani nemohl předvídat. Ocítá se tak mnohdy mimo zónu svého komfortu a často zcela zaskočen právě prožívaným. Nejen, že by měl být v takových situacích schopen pružně reagovat tak, aby právě realizovaný pedagogický proces dovedl k plánovaným výstupům, ale v rámci zkušenostně reflektivního učení by měl tuto zkušenost zpracovat v kontextu svého (sebe)rozvoje.

Prožitek považuje za významnou součást vysokoškolské edukace i další autorka, sledující téma "Zvyšování úspěšnosti studentů v dokončení studia při využití zážitkové pedagogiky" (M. Mukšnáblová). Úspěšnost studentů kombinovaného studia lze podpořit zařazením výukových metod s využitím zážitku specifické činnosti dle budoucích kompetencí studentů. Kompetence jsou

zohledněny z pohledu kognitivní využitelnosti, respektive preference vybrané poznávací funkce. Učení spojené s prožitkem, který odpovídá charakteru budoucího pracovního výkonu dle studovaného oboru, zapojuje kognitivní funkce povšechně, i když některé kvalitativně či kvantitativně specificky.

I další příspěvek se věnuje problematice vysokoškolské výuky a významu prožitku v jejím průběhu “ Experimentální kultura (nejen) ve vysokoškolské výuce je trendy”. Příspěvek K. Tomeškové vychází ze současného vzdělávacího trendu, který směřuje k zachování důrazu na aktivitu učícího se jedince a činnostní konstruktivistické pojetí učení. Bere v úvahu filozofickou a teoretickou oporu, která umožňuje nahlížet na kvalitu výuky z pozice učitelova myšlení a vyzdvihuje podporu budování experimentální kultury výuky na vysokých školách.

“Významu hry a jejímu potenciálu nejen v práci učitelů” se věnuje další příspěvek kolektivu autorů (R. Macků, M. Blažková, M. Laibrť). Shrnuje základní poznatky o fenoménu hry a možnostech jejího didaktického využití. Následně seznamuje s metodologií empirické sondy, jejímž úkolem bylo zjistit představy studentů učitelství o potenciálu této výchovné metody, jejích silných i slabých stránek, situačního využití, popř. modifikací.

S využitím principů osobnostní a sociální výchovy “Programech selektivní primární prevence projektu Odyssea” nás pak seznamuje Ivana Šircová, cíleně se zaměřuje na otázky spojené s prožíváním a hodnocením aktivit a celého programu samými účastníky.

Příspěvek “Mentor jako klíč k životu” se věnuje primárně dětem z dětských domovů. Autorky A. Nekolová a B. Břízová upozorňují, že v České republice neexistuje komplexní systém, který by připravoval mladé osoby žijící v dětských domovech na samostatný život. Dětské domovy se proto stále častěji zapojují do dobrovolnických mentoringových programů, přičemž dobrovolníci/mentoři, poskytují mladým dospělým určitý vzor chování založený na přátelském vztahu, předávají jim své zkušenosti a jsou jim

podporou při vstupu do běžného života. Příspěvek prezentuje výsledky výzkumu v dětských domovech a se samotnými mentory, představuje principy dobrovolnického vztahu, zaměřuje se na prospěšnost, ale také na bariéry či rizika.

Zajímavý příspěvek, i když z odlišného prostředí, publikuje Daniela Stackeová, zaměřující se na patologické chování ve vztahu k pohybové aktivitě – nejčastěji závislostní chování a prevenci těchto poruch právě za použití metod a postupů zážitkové pedagogiky.

Příspěvek “Mezinárodní cena vévody z Edinburgu na střední škole” (H.Zelníčková, L. Rumanová, D. Vorel) ukazuje zajímavé možnosti, jak motivovat prostřednictvím prožitku studenty středních škol k efektivnímu učení a dosahování zajímavých edukačních cílů.

Závěr celé monografie je věnován zcela specifickému, nicméně o to zajímavějšímu tématu P. Kreuze věnovanému “Památníkům obětí čarodějnických procesů v kontextu edukační praxe a zážitkové turistiky”.

Jak je z pojetí monografie zřejmé, nalézáme přes různorodé specializace a odborné zaměření autorů této kolektivní monografie (sborníku) souhlasný důraz na význam prožitku při edukační či psychosociální práci. Vidíme jeho využití jak při edukaci seniorů, osob se zdravotním postižením, v edukaci studujících od základních po vysoké školy, tak i v prevenci rizikových jevů dětí vychovávaných v rodině i v institucionální péči, nebo nakonec i v praxi moderní turistiky.

Věříme, že dvoujazyčné pojetí sborníku uvítají jak odborníci ze zahraničí, tak i domácí kolegové a studující, a že publikované příspěvky zaujmou nejen odbornou veřejnost, ale i ostatní zájemce o problematiku prožitku a budou novou inspirací v jejich odborném rozvoji.

doc. Mgr. Pavel Pecina, Ph.D.

Katedra fyziky, chemie a odborného vzdělávání. Mendelova Univerzita v Brně
e-mail: pavel.pecina@mendelu.cz